

Šeduvo savivalda

XX a. pradžioje

Arūnas Astramskas

Šeduvo savivalda turi senas tradicijas, Magdeburgo teisės jai suteiktos XVII amžiuje. Dėl savivaldos teisių miestiečiai sėkmingai kovojo XIX a. pradžioje, kai miestų valdymas buvo pertvarkomas pagal Rusijos imperijos įstatymus. Tai vienintelis miestelis Lietuvoje, kuriame buvo įvesti 1892 m. miestų nuostatai. Pagal juos Kauno gubernijoje savivalda buvo suteikta Kaunui, apskričių centrams ir dviem vadinamiesiems neetatiniamis gyvenamiesiems punktams – Šeduvoje ir Dysnai Zarasuose apskrityje (dabar Baltarusijos teritorijoje). 1892 m. nuostatai yra 1870 m. Rusijoje pradėtos vykdyti miestų savivaldos reformos tąsa. Ji suteikė miestams nemažas savivaldos teises, nuolatines pajamas, reglamentavo santykius su valstybės administracija. Nežiūrint į trūkumus, kuriuos kritikavo amžininkai ir kurie matomi iš tolimo laiko perspektyvos, reforma Rusijoje iš esmės pirmą kartą miestams suteikė tikrą savivaldą. Lietuvoje situacija skyrėsi – čia buvo magdeburginių miestų savivaldos tradicija. 1892 m. miestų nuostatai numatė supaprastintos savivaldos variantą mažiausiemis ir neturtingiausiemis miestams. Tokia savivalda buvo įvesta Telšiuose, Raseiniuose, Zarasuose ir Šeduvoje. Šis statusas nuo pilnos savivaldos modelio iš principo nesiskyrė: numatytas mažesnis rinkėjų turto cenzas, mažesnės ir kitaip vadinamos savivaldybės įstaigos, didesnė administracijos kontrolė¹. Be to, supaprastintos savivaldybės atliko ir miestiečių valdybos

---

¹ Правила о управлении городском общественном управлении, Городовое положение, С. Петербург, 1892.

funkcijas, kurios didesniuose miestuose buvo atskirtos.

Pastaraisiais metais pasirodė darbų, skirtų šio laikotarpio Lietuvos miestų savivaldai. Išsamius Kauno savivaldybės formavimo 1876–1893 m. tyrimus atliko Kristina Statkutė. Keletą straipsnių publikavo ir šio straipsnio autorius². Bet iš Šeduvo savivaldos praeitj XX a. pradžioje kol kas niekas atidžiau nepažvelge.

Pagrindinis šio darbo šaltinis yra Lietuvos valstybės istorijos archyve saugomas Kauno gubernijos miestų reikalų komiteto fondas (f. 1567). Ši įstaiga buvo pagrindinė miestų savivaldą kontroliuojanti institucija. Todėl jos kanceliarijoje susikaupė bylos įvairausių savivaldybių reikalais: apie rinkimų organizavimą, pareigūnų tvirtinimą, biudžetų sudarymą ir tvirtinimą, įvairių miestų įmonių bei įstaigų steigimą ir veiklą, įvairius savivaldybių nutarimus ir kitus su savivaldybių veikla susijusius reikalus. Iš publikuotų šaltinių pavyko aptikti tik vienintelį straipsnį Kauno gubernijos žiniose³.

Supaprastintuose miestų nuostatuose buvo numatytos dvi savivaldybės institucijos – seniūnas su pavaduotoju (atitiko didesnių miestų valdybą) ir įgaliotinių susirinkimas. Rinkimai į įgaliotinių susirinkimą pagal nuostatus vyko kas ketveri metai. Ji sudarė 12–15 narių. Rinkimų teisę turėjo kiekvienas gyventojas, sulaukęs 25-erių metų ir turėjęs nekilnojamą nuosavybę, už kurią mokėjo mokesčius miestui, arba turėjo išsipirkęs prekybos ar gamybinės veiklos patentą. Renkant supaprastintą savivaldą, nustatytas 100 rublių nekilnojamosios nuosavybės cenzas. Rinkimuose dalyvauti negalėjo žydai, jų atstovus į savivaldybę skirdavo gubernatorius⁴.

1892 m. nuostatų įvedimas Šeduvoje pradėtas organizuoti 1894 m.

---

² K. Statkutė, Kauno miesto savivaldos formavimas 1876–1893 m., *Kauno istorijos metraštis*, Nr. 5, 2004; A. Astramskas, Panevėžio m. biudžetas XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje, *Panėvėžio istorijos fragmentai*, Panėvėžys, 1993; A. Astramskas, Panėvėžio dūma: rinkėjai, rinkimai, išrinktieji, *Istorija*, t. XXXIX, 1999; A. Astramskas, Kauno gubernijos apskričių centrai: savivaldos raida ir sudėtis 1878–1914 metais, *Istorija*, t. XLVI, 2000.

³ В. Б., Наши городскія дѣла, *Ковенская губернская ведомости*, 1901, № 87.

⁴ Правила о управлении городском общественным управлением, *Городовое положение*, С. Петербург, 1892.

pradžioje, kai Vidaus reikalų ministerija patvirtino miestų, kuriuose įvedama supaprastinta savivalda, sąrašą. Pradžioje kliūtimi buvo tai, kad Šeduvoje iki tol nebuvo renkamas nekilnojamojo turto mokesčis⁵. Teko įkainoti visus pastatus ir iš nuosavybės savininkų sudaryti rinkėjų sąrašą. Sudaryti du sąrašai – atskirai krikščionių ir žydų. Jie teikia žinias ne tik apie rinkėjus, bet ir bendrai apie to laiko miestelio elitą. Krikščionių sąraše – tik 25 rinkėjai. Jų nekilnojamosios nuosavybės įkainojimo vidurkis sudarė vos 182 rublius. Brangiausiai įvertintas vaistininko Ignatijaus Skudovičiaus namas – 700 rublių, dvarininko Josifo Vialbuto – 500 rublių, dvarininko Antano Piatrovičiaus – 450 rublių. Keturi namai įkainuoti minimaliai 100 rublių, dar šeši – 110 rublių suma.

Žydų rinkėjų sąraše – 28 rinkėjai. Nekilnojamosios nuosavybės įkainojimo vidurkis aukštesnis už krikščionių – 279 rubliai. Bet tik todėl, kad vienam iš jų – pirkliui Aleksandri Levitanui – priklausė brangiausias Šeduvo statinys, įkainotas 2 700 rublių⁶. Kaip minėta, žydai rinkimų teisės neturėjo, nors ir atitiko formalius reikalavimus. Galimų rinkėjų sąrašas parengtas tik norint žinoti padėtį. Šeduvo žydų bendruomenė atskirai kreipėsi į gubernatorių, prašydamas leisti dalyvauti rinkimuose, bet atsakymo nesulaukė. Vietoj to gubernatorius įigaliotinių susirinkimą paskyrė turtuoli Aleksandrą Levitaną⁷.

Atmetus žydus, Šeduvoje buvo 25 rinkėjai. 1897 m. surašymo duomenimis, Šeduvoje gyveno 4 474 žmonės, taigi rinkimų teise naudojos iš tik 0,55% miestiečių. Toks nedidelis rinkėjų skaičius yra todėl, kad tik maža gyventojų dalis turėjo savo nekilnojamą nuosavybę. Panašiai buvo ir kituose Kauno gubernijos savivaldybėse. Raseiniuose 1900 m. rinkėjai sudarė 0,7%, Zarasuose 1899 m. – 0,77%, Ukmergėje 1902 m. – 0,89% gyventojų⁸.

Nenuostabu, kad 1895 m. spalio 28 d. įvykusiuose rinkimuose ak-

⁵ Kauno gubernatorius raštas Šeduvo supaprastintai valdybai, *LVIA*, f. 1567, ap. 1, b. 349, l. 1–2;

⁶ Asmenų, turinčių rinkimų teisę, sąrašai, *LVIA*, f. 1567, ap. 1, b. 349, l. 13, 18.

⁷ Šeduvo žydų bendruomenės prašymas, *LVIA*, f. 1567, ap. 1, b. 349, l. 32; Šiaulių ispravniko raštas, *LVIA*, f. 1567, ap. 1, b. 349, l. 35.

⁸ A. A s t r a m s k a s, Kauno gubernijos apskričių centraliniai savivaldos raida ir sudėtis 1878–1914 metais, *Istorija*, t. XLVI, 2000.

tyvumas buvo aukštas – dalyvavo 22 žmonės, kurie sudarė net 88% visų rinkėjų. Iegalioinių susirinkimą balotiravosi visi 25 rinkėjai, išrinkta 11 reikalingų susirinkimo narių ir 2 kandidatai, kurie, esant reikalui, turėjo pakeisti pareigū negalinčius eiti narius. Luominė pirmojo Šeduvoos įgalioinių susirinkimo sudėtis paprasta: du dvarininkai (J. Vialbutas ir A. Piatrovičius), pirklys (A. Levitanas) ir 9 miestiečiai. Tarp įgalioinių buvo 11 katalikų ir 1 judėjas⁹.

Vėlesniems – 1909 m. savivaldybės rinkimams sudarytame rinkėjų krikščionių sąraše jų skaičius padidėjo iki 46, o žydų liko toks pat – 28. Pasikeitė brangiausią namų savininkų rikiuotė. Aukščiausiai įvertinta J. Vialbuto nuosavybė – 700 rublių, kiek mažiau F. Barkovskio – 555 rubliais ir D. Švagždovičiaus – 455 rubliais. Buvęs brangiausias Ignatijaus Skudovičiaus namas dabar įkainotas tik 360 rublių. Pakito ir žydų namų savininkų rikiuotė. I pirmą vietą iškopė Jankelis Levitas ir Moisėjus Fridmanas – jų nuosavybė įvertinta po 950 rublių. Po jų seka Benjaminas Meras, kurio namas įvertintas 523 rubliais, o buvęs lyderis A. Levitanas nebeminimas¹⁰.

1909 m. rinkimai vyko ne taip sklandžiai. I pirmajį balsavimą sau-
sio 12 d. atvyko tik 10 rinkėjų, todėl rinkimus teko atidėti. Po mėnesio
juose dalyvavo 30 rinkėjų (aktyvumas – 65%) ir buvo išrinkta 11 įgalio-
tinių susirinkimo narių¹¹. Gubernatorius, savo ruožtu, nuo žydų ben-
duomenės į savivaldybę paskyrė Abelį Merą. I susirinkimą pateko 11
miestiečių ir 1 bajoras (J. Vialbutas), visi jie – vietiniai gyventojai, 8 baigė
Šeduvoos parapinę mokyklą, o 4 mokėsi namuose. Vienuolika iš dvylili-
kos savivaldybės narių savo pragyvenimo šaltiniu nurodė žemdirbystę.
Pagal turimos žemės kiekį tik keletą iš jų galima pavadinti vidutiniais
žemvaldžiais, o kiti – smulkūs ūkininkai, patys dirbę savo žemę¹².

Paskutiniai rinkimai į įgalioinių susirinkimą Šeduvoje vyko
1914 metais. Pagal 1912 m. sudarytą rinkėjų sąrašą jų miestelyje buvo 74,
bet 1913 m. lapkričio 1 d. sudarytame sąraše rinkėjų skaičius išaugo iki

⁹ Rinkimų protokolas, LVIA, f. 1567, ap. 1, b. 349, l. 28–29; Kauno gubernatoriaus raštai
Vidaus reikalų ministrui, LVIA, f. 1567, ap. 1, b. 349, l. 64.

¹⁰ Miestiečių, turinčių rinkimo teisę, sąrašas, LVIA, f. 1567, ap. 1, b. 1514, l. 9–10, 13.

¹¹ Šeduvoos seniūno raštai Kauno gubernatoriui, LVIA, f. 1567, ap. 1, b. 1514, l. 18, 20.

¹² Šeduvoos įgalioinių sąrašas, LVIA, f. 1567, ap. 1, b. 1514, l. 51–57.

105¹³. Taigi rinkėjų skaičius nuo pirmųjų rinkimų padidėjo daugiau kaip 4 kartus, o dalis miesto bendruomenėje – nuo 0,55% iki 1,8% (Kauno gubernijos statistikos komiteto žiniomis, Šeduvoje 1912 m. sausio 1 d. gyveno 5 877 žmonės¹⁴). Žymiai pasikeitė rinkėjų turinė padėtis, daug nekilnojamosios nuosavybės smarkiai pabrango. Nekilnojamojo turto vidurkis pašoko iki 820 rublių, pralenkdamas pirmųjų rinkimų vidurkį 4,5 karto. Tik vieno rinkėjo turtas siekė minimalų cenzą – 100 rublių. 1894 m. brangiausias pastatas (ne žydų) įkainotas 700 rublių, o po 20 metų 31 rinkėjo nuosavybė įkainota 1 000 ir daugiau rublių. Turtingiausi rinkėjai liko tie patys: J. Vialbuto nuosavybė įvertinta 3 460 rublių, Ignatijaus Skudovičiaus – 3 000 rublių. Miestelyje pastatyta barono Bruno fon Ropo pastatas, įkainotas 2 700 rublių¹⁵. Be atskirų tyrinėjimų sunku atskirti, kiek prie nekilnojamosios nuosavybės brangimo prisidėjo pastatų statyba ir rekonstrukcija, žemės įsigijimas, o kiek periodiškas nuosavybės perkainavimas ir infliacija. Ypač ryškus pasikeitimas įvyko 1912 metais. 1911 m. visa Šeduvoje buvusi nekilnojamoji nuosavybė vertinta 9 570 rublių, o 1912 m. po perkainavimo jos vertė išaugo 2,5 karto ir pasiekė 24 080 rublių¹⁶. Štai pora turto perkainavimo pavyzdžių. Seniūnui J. Jonaičiui 1909 m. priklausė namas su ūkiniais pastatais ir 37 dešimtinės žemės, viskas įvertinta 305 rubliais. 1914 m. tas pats turtas jau vertintas 1 300 rublių. A. Štarinskio gyvenamasis namas su ūkiniais pastatais ir 25 dešimtinėmis žemės 1909 m. vertinti 180 rublių, o 1914 m. jau 1 000 rublių¹⁷. Pagal rinkėjų nekilnojamosios nuosavybės vertės vidurkį prieš Pirmąjį pasaulinį karą Šeduva aplenkė apskrities centrą Telšius, kuriuose ji sudarė tik 229 rublius. Tuo pat metu Raseiniuose rinkėjų nekilnojamojo turto vidurkis buvo 1 501 rublis, Panevėžyje – 5 590 rublių¹⁸. Potencialiu

¹³ Lentelė apie Šeduvos rinkėjų nacionalinę sudėtį, *LVIA*, f. 1567, ap. 1, b. 1975, l. 149–150; Šeduvos rinkėjų sąrašas, *LVIA*, f. 1567, ap. 1, b. 1993, l. 16–17.

¹⁴ Lentelė apie Šeduvos rinkėjų nacionalinę sudėtį, *LVIA*, f. 1567, ap. 1, b. 1975, l. 149–150.

¹⁵ Šeduvos rinkėjų sąrašas, *LVIA*, f. 1567, ap. 1, b. 1993, l. 16–17.

¹⁶ Kauno gubernijos iždo rūmų vadovo raštas Kauno gubernatorui, *LVIA*, f. 1567, ap. 1, b. 1801, l. 9.

¹⁷ 1909 m. Šeduvos įgaliotinių sąrašas, *LVIA*, f. 1567, ap. 1, b. 1514, l. 51–57; 1914 m. vasario 26 d. išrinktų Šeduvos įgaliotinių sąrašas, *LVIA*, f. 1567, ap. 1, b. 1993, l. 28–29.

¹⁸ A. A s t r a m s k a s, Kauno gubernijos apskričių centraliniai savivaldos raida ir sudėtis 1878–1914 metais, *Istorija*, t. XLVI, 2000.

žydų rinkėjų nekilnojamoho turto vidurkis ir toliau buvo aukštesnis už krikščionių – 1 044 rubliai. Jiems priklausė ir brangiausi pastatai – Benjamin Mero nuosavybė įkainota 5 800 rublių, Jankelio Lipšico – 3 800 rublių¹⁹.

1914 m. rinkimai Šeduvoje įvyko vasario 26 d., rinkėjų aktyvumas buvo aukštas – 68,6%. Igaliotinių susirinkimo sudėtis visiškai atsinaujino – iš jų pateko tik 3 nariai iš buvusiųjų (seniūnas J. Jonaitis, jo pavaduotojas A. Štarickis ir igaliotinis P. Lukoševičius)²⁰.

Nepatenkinti tokiais rinkimų rezultatais buvę savivaldybės nariai J. Blumas, D. Andruškevičius, veteranai, dalyvaujantys savivaldybėje nuo jos įkūrimo, J. Vialbutas, M. Savickis bei rinkėjas F. Gorkovskis kreipėsi į Kauno gubernatorių su skundu. Jame nurodė, kad rinkimų metu buvo pažeidimų, o nauji savivaldybės nariai dėl savo asmeninių savybių negali eiti pareigų²¹.

Po policijos pristavo atliktą rinkėjų apklausą paaiškėjo, kad, balsojant už kai kuriuos kandidatus, balsų buvo daugiau, o už kai kuriuos mažiau, nei iš rinkimus atvykusiu rinkėjų. Dėl tos priežasties Kauno gubernijos miestų reikalų komitetas Šeduvoje įvykusius rinkimus pripažino negaliojančiais ir nurodė surengti naujus²². Nepatvirtinto igaliotinių susirinkimo narių socialinė padėtis labai panaši kaip ir ankstesnėje kadencijoje. Iš jų jėjo vidutiniai ir smulkūs žemdirbiai²³.

Pakartotiniai rinkimai įvyko birželio 12 dieną. Natūralu, kad juose rinkėjų aktyvumas buvo mažesnis, nors irgi pakankamai aukštas: dalyvavo 60 žmonių, kurie sudarė 57% visų rinkėjų. Išrinktas reikalingas igaliotinių susirinkimo narių skaičius, jo sudėtis nuo vasario rinkimų skyrėsi labai mažai – pasikeitė tik du žmonės²⁴. Vėliau Kauno gubernatorius žydų atstovu į Šeduvos savivaldybę paskyrė Abelį Merą²⁵.

---

¹⁹ Šeduvos rinkėjų žydų sąrašas, LVIA, f. 1567, ap. 1, b. 1993, l. 18–19.

²⁰ Vasario 27 d. išrinktų igaliotinių sąrašas, LVIA, f. 1567, ap. 1, b. 1993, l. 13.

²¹ Skundas Kauno gubernatoriui, LVIA, f. 1567, ap. 1, b. 1993, l. 21.

²² Kauno gubernijos miestų komiteto posėdžio protokolo juodraštis, LVIA, f. 1567, ap. 1, b. 1993, l. 39–40.

²³ Vasario 27 d. išrinktų igaliotinių sąrašas, LVIA, f. 1567, ap. 1, b. 1993, l. 13.

²⁴ Birželio 12 d. išrinktų igaliotinių sąrašas, LVIA, f. 1567, ap. 1, b. 1993, l. 52.

²⁵ Gubernatoriaus raštas Šeduvos seniūnui, LVIA, f. 1567, ap. 1, b. 1993, l. 50.

Pirmuoju Šeduvo seniūnu pagal naujają tvarką 1896 m. vasario mėnesį išrinktas Dominykas Švagždovičius. Kilęs iš Šeduvo, baigęs jos parapinę mokyklą, jis pagrindiniu pragyvenimo šaltiniu nurodė žemdirbystę. Tuo metu jam buvo 34-eri metai, turėjo 2 mažus vaikus. Žandarų valdybai Švagždovičių charakterizavus kaip politiskai patikimą ir gero elgesio, gubernatorius patvirtino pareigose. O seniūno pavaduotoju išrinkto Nikodemo Verbliegevičiaus gubernatorius nepatvirtino dėl jo garbaus 70 metų amžiaus. Pakartotiniuose rinkimuose seniūno padėjėju išrinktas 38 metų Feliksas Barkovskis²⁶.

1899–1909 m. seniūno pareigas éjo Mykolas Savickis, kuris neperrinktas naujai kadencijai tik todél, kad Šeduvo igaliotiniai išsigando, jog už ilgą tarnybą jam reikés mokéti pensiją²⁷. Kitas būsimasis seniūnas Juozapas Jonaitis, išrinktas jau i pirmajį igaliotinių susirinkimą 1894 m. ir buvęs Nekilnojamosios nuosavybés įkainojimo komisijos narys, priklausé igaliotinių susirinkimui, išrinktam 1906 m., perrinktas ir 1909 metais. Gegužés 5 d., gavęs 7 balsus už ir 5 prieš, J. Jonaitis išrinktas seniūnu vietoj iki tol pareigas dvi kadencijas éjusio Mykolo Savickio. J. Jonaičio padėjéju tik vieno balso persvara išrinktas Antanas Štarickis, jau éjęs šias pareigas 1904–1909 metais²⁸. 1914 m. Štarickis nesékmingai balotiravosi į seniūnus, juo didele balsų persvara išrinktas Steponas Bovblevičius – 27 dešimtines žemés turéjës ūkininkas. O Jonaitis išrinktas seniūno pavaduotoju²⁹. Prieš Pirmą pasaulinį karą Jonaitis vertési ne tik žemés ūkiu. Pagal pasirašytas sutartis su Šeduvo ir Radviliškio paštais jis gabeno pašto siuntas³⁰.

Skirtingai nuo valstybinių institucijų, Šeduvo savivaldybë XX a. pradžioje buvo visiškai lietuviška įstaiga. Po 1899 m. rinkimų lietuviai sudaré 11 iš 12 jos narių, po 1904 m. rinkimų santykis liko toks pat, 1909 m. išrinkta 10 lietuvių ir 1 vokietis, administracijos paskirtas 1 žydas. Lietuviai buvo ir

²⁶ Seniūno ir pavaduotojo rinkimų lapas, *LVIA*, f. 1567, ap. 1, b. 349, l. 44; Kauno gubernijos žandarų valdybos raštai Kauno gubernatoriui, *LVIA*, f. 1567, ap. 1, b. 349, l. 48, 58.

²⁷ Šiaulių ispravniko raštai Kauno gubernatoriui, *LVIA*, f. 1567, ap. 1, b. 1674, l. 88.

²⁸ Seniūno ir jo pavaduotojo rinkimų lapas, *LVIA*, f. 1567, ap. 1, b. 1514, l. 33; Duomenys apie seniūnus ir jų padėjéjus, *ten pat*, l. 49–50.

²⁹ Rinkimų protokolas, *LVIA*, f. 1567, ap. 1, b. 1993, l. 62.

³⁰ J. Jonaičio prašymas Kauno gubernatoriui, *LVIA*, f. 1567, ap. 1, b. 1993, l. 63.

seniūnas su pavaduotoju bei samdomi savivaldybės darbuotojai³¹. Ir kitose Kauno gubernijos savivaldybėse dirbo daug lietuvių³². Galima kelti prialaidą, kad lietuviai sudarė ir dauguma pirmojo Šeduvoje įgaliotinių susirinkimo narių. XX a. pradžia yra ypatingas laikas, kai buvo keičiamos ne tik pavardės, bet ir tautinė orientacija. Štai būdingas pavyzdys. 1896 m. žandarų karininkui, pateikiant duomenis apie Juozapą Jonaitį, rašoma: „Jonaitis, jis ir Janovič“³³.

Išsamiai susipažinti su Šeduvoje savivaldybės piniginių reikalais leidžia išlikę 1906, 1912 ir 1915 metų biudžetų projektai³⁴. Jie gali skirtis nuo faktiškų sąmatų, bet, deja, ataskaitos apie biudžetų vykdymą neišliko. Tai būdinga daugeliui Kauno gubernijos savivaldybių. Kaip rodo išlikusių kitų miestų projektų ir ataskaitų sulyginimas, dažniausiai projektų buvo laikomasi ir pakeitimai nedideli. Aptariami Šeduvoje biudžetai netiksliai subalansuoti. 1906 m. pajamos, tikslinant biudžetą, padidintos 111 rublių iki 1 777,25 rublių bendros sumos, o išlaidos paliktos tokios pat – 1 666,46 rublių. 1915 m. biudžetas, nors ir atrodo tvarkingai subalansuotas, bet dėl aritmetinių klaidų faktiškai pajamos viršija išlaidas 50 rublių.

Miestų nuostatų dėka pagrindiniu pajamų šaltiniu ilgainiui tapo naujai įvestas nekilnojamojo turto mokesčis. Jo dydį nustatė savivaldybė, bet mokesčis negalėjo viršyti nustatytyų ribų. Nustatyta gera šio mokesčio išieškojimo tvarka. Taip pat miestas gavo teisę rinkti mokesčius nuo prekybos ir verslo liudijimų bei patentų. Šie mokesčiai turėjo būti renkami kartu su valstybiniais šios rūšies mokesčiais, jų dydį irgi nustatė savivaldybė. Numatyta galimybė miestams gauti valstybės dotacijas. Kai kurias rinkliavas miesto savivaldybė galėjo įvesti pati, prieš tai gavusi

³¹ Šeduvoje savivaldybės asmeninės sudėties lentelės, LVIA, f. 1567, ap. 1, b. 258, l. 149–150, 152–153.

³² A. A s t r a m s k a s, Kauno gubernijos apskričių centrali: savivaldos raida ir sudėtis 1878–1914 metais, *Istorija*, t. XLVI, 2000.

³³ Žandarų valdybos viršininko raštas Kauno gubernatoriui, LVIA, f. 1567, ap. 1, b. 349, l. 58.

³⁴ 1906 m. Šeduvoje biudžeto projektas, LVIA, f. 1567, ap. 1, b. 1293, l. 3–70; 1912 m. Šeduvoje biudžeto projektas, LVIA, f. 1567, ap. 1, b. 1801, l. 25–26; 1915 m. Šeduvoje biudžeto projektas, LVIA, f. 1567, ap. 1, b. 2125, l. 8–60.

caro administracijos leidimą.

Visas biudžeto išlaidas nuostatai padalijo į dvi dalis – privalomąsių ir neprivalomąsių išlaidas. Privalomosioms išlaidoms priskirta: miesto savivaldybės pareigūnų ir jai priklausančių pastatų išlaikymas, paskolų gražinimas, įvairios dotacijos švietimo bei labdaros įstaigoms, pašalpos valstybės biudžetui, visuomeninių ugniagesių draugijų išlaikymas, miesto gerovės tvarkymas, armijos poreikių tenkinimas, kalėjimų apšvietimas ir šildymas, policijos pareigūnų ir patalpų išlaikymas. Neprivalomosios miesto išlaidos nebuvvo taip reglamentuotos. Tiesiog nurodoma, kad, įvykdžius privalomus išlaidų punktus, miestų lėšos gali būti savivaldybės nuožiūra naudojamos ir kitoms miesto reikmėms.

Šeduvo savivaldybės pajamos buvo nedidelės, kas visiškai atitiko jos ekonomikos būklę. Kaip ir daugumoje kitų Kauno gubernijos miestų, Šeduvoje XX a. pradžioje vieną iš svarbiausių pajamų šaltinių sudarė mokesčis, renkamas nuo nekilnojamosios nuosavybės. Pagal 1892 metų miestų nuostatus savivaldybė galėjo rinkti iki 1% nekilnojamosios nuosavybės vertės dydžio mokesčių arba iki 10% nuo nekilnojamosios nuosavybės duodamo pelno. Visi Kauno gubernijos miestai pasirinko mokesčį nuo pelno. XX a. pradžioje Šeduvo savivaldybė ji buvo nustatiusi 9% dydžio, 1906 m. pradžioje pakėlė iki maksimalaus 10% dydžio. 1912 m., paaiškėjus, kad miestas gaus papildomą valstybės pašalpą policijai išlaikyti, jis sumažintas iki 4,13 %. 1915 m. nustatyta 6,88% rinkliava nuo nekilnojamosios nuosavybės, bet, nežiūrint į tai, ji viršijo 1906 m. pajamas, kai buvo nustatytas maksimalus tarifas. 1906 m. Šeduva iš nekilnojamojos turto mokesčio planavo surinkti 57%, o 1915 m. – 40,9% pajamų.

Kitą santykinai nedidelę savivaldybės pajamų dalį sudarė lėšos, gaunamos iš prekybos ir amatų. Šeduvoje jas iš esmės sudarė 15% mokesčio, kurį pirkliai mokėjo valstybei, ir 10% nuo valstybei mokamo mokesčio už smulkios prekybos bei verslo liudijimus. Anksčiau šios pajamos buvo didesnės, nes miestas rinko mokesčius už prekybą degtine. Bet nuo 1897 m. šiai prekybai įvestas valstybės monopolis, tiesa, savivaldybei mokėta paskutiniai metais gautų pajamų dydžio kompensacija. 1906 m. ši pajamų rūšis sudarė 16,8% visų pajamų, o 1915 m. ji sumažėjo kiekybiškai ir dar labiau santykinai – iš šios pajamų rūšies planuota gauti tik 4,7% miesto pajamų.

Miesto nuosavybė savivaldybei pajamų beveik neduodavo, nes

jos buvo labai mažai. XX a. pradžioje Šeduvos savivaldybė buvo išnuomojusi miesto sodą, už kurį per metus gaudavo 35 rublius, be to, turguje nuomojo tris būdeles prekybininkams ir rinkdavo mokesčių už sklypą po žydu pirtimi. 1906 m. šios pajamos sudarė 3,6%, o 1915 m. – tik 1,6% planuotų viso biudžeto pajamų. Didesni miestai stengėsi didinti ši pajamų šaltinių, kūrė pelną duodančias įmones, nuomojo pastatus ir žemę, bet Šeduvoje tokia tendencija nepastebima. Miestelio lėšos vos tenkino būtiniausius poreikius ir investuoti į pelną duodančius projektus jis neturėjo galimybės.

Savitą pajamų grupę sudarė iš valstybės iždo gaunamos subsidies. Pagal 1906 m. biudžeto projekta Šeduva gaudavo tik kompensaciją dėl patirtų nuostolių, įvedus alkoholio monopolį (149 rublius kasmet), ir dotacijas iš miestiečių bendruomenės už valstybinių mokesčių apskaitą ir rinkimą. Visa dotacijos suma buvo 390 rublių ir tai sudarė 22% planuojamų pajamų. 1912 m. priimtas įstatymas dėl miestų finansų pagerinimo, kuris numatė iš dalies kompensiuti savivaldybių išlaidas policijai išlaikyti, nes 1906 m. žymiai padidinus policininkų skaičių miestams tam truko lėšų. Tais metais Šeduva gavo 1 413 rublių valstybės subsidies polisininkams išlaikyti. 1915 m. planuota iš valstybės biudžeto gauti 1 576,5 rublio. Visa Šeduvos savivaldybės subsidija tuomet siekė 2 011,25 rublio, arba pusę biudžeto pajamų (49,69%), ir tapo pagrindiniu pajamų šaltiniu. Panevėžio biudžete valstybės subsidija 1907 m. sudarė 36%, 1910 m. – 40%³⁵.

Nedidelės Šeduvos savivaldybės pajamos nulémė ir mažas išlaidas. Be to, didelė valstybės subsidijos dalis privalėjo būti panaudota valstybės funkcijoms vykdyti. Lėšų trūkumas labai ribojo savivaldybės galimybes.

Pačios Šeduvos savivaldybės išlaikymas buvo labai brangus. 1906 m. tam skirta net 51,8% viso biudžeto, 1915 m. – 27,8%. Šias išlaidas sudarė seniūno, jo pavaduotojo, raštvedžio ir sargo algos, kanceliarinės priešmonės, patalpų nuoma, jų šildymas ir apšvietimas. Lėšų kanceliarijos reikmėms 1906 m. reikėjo 153 rublių, 1915 m. poreikis išaugo iki 257

³⁵ A. A stramskas, *Panėvėžio miesto biudžetas XIX amžiaus pabaigoje – XX amžiaus pradžioje*, *Panėvėžio istorijos fragmentai*, 1993, Panėvėžys.

rublių. Patalpų išlaikymas su šildymu ir apšvietimu pabrango nuo 105 iki 131 rublio.

Šeduvos seniūno darbo užmokesčis buvo labai mažas – 70 rublių per metus ir dar 30 rublių kelionių išlaidoms; jo pavaduotojas per metus gaudavo tik 36 rublius. Tuo tarpu savivaldybės raštvedys 1906 m. uždirbo 336 rublius, o 1915 m. – net 450 rublių! Net sargas 1906 m. gavo 84 rublius algos, 1915 m. jo metų alga jau sudarė 108 rublius! Telšių seniūno metų alga buvo 600 rublių, tiek pat 1914 m. uždirbo Raseinių seniūnas³⁶. Dar didesniuose miestuose vadovai uždirbo kelis kartus daugiau, aišku, ir jų biudžetai daug kartų viršijo Šeduvos. Kanceliarijų vadovai irgi uždirbo neblogai, jų algos nedaug atsiliko nuo vadovų ar net buvo lygios, bet kad kelis kartus viršytų, – to Kauno gubernijoje daugiau nebuvo niekur.

Kitas svarbus biudžeto išlaidų punktas – policijos išlaikymas. Nors policija buvo valstybinė institucija, vadovaujama caro valdininkų, bet policininkų algos, apranga, kai kur ir butai bei amunicija buvo miestų savivaldybių našta. 1906 m. biudžeto projekte numatytos trijų policininkų algos po 84 rublius per metus, lėšos jų uniformoms po 25 rublius ir 30 rublių kartais atvykstančio žandarų pareigūnų patalpoms išlaikyti. Visa tai sudarė 21,4% visų išlaidų. Bet 1906 m. kovo 23 d. raštu vidaus reikalų ministras atgaline data nuo 1906 m. sausio 1 d. nustatė naują policijos etatų skaičių: 1 policininkas 400 gyventojų ir padidino algas iki 300 rublių vyresniems bei 240 rublių jaunesniems policininkams, į šią sumą jėjo ir 25 rubliai policijos aprangai įsigyti. Šeduvoje policininkų kiekis didėjo nuo 3 iki 7 (1 vyresnysis ir 6 jaunesnieji)³⁷. Numatytos didelės subsidijos policijos pareigūnams išlaikyti. 1915 m. miesto biudžete iš 1 800 rublių, skirtų policijai, tiesioginės miesto lėšos sudarė 387 rublius, o likusioji dalis – valstybės subsidija. Lėšų dalis policijai išlaikyti biudžete išaugo net iki 45%.

Likusieji išlaidų punktai buvo palyginti nedideli ir dažnai ne-

---

³⁶ 1913 m. Telšių biudžeto sąmata, *LVIA*, f. 1567, ap. 1, b. 1894, l. 15–33; 1914 m. Raseinių biudžeto sąmata, *LVIA*, f. 1567, ap. 1, b. 2846, l. 6–33.

³⁷ 1906 m. kovo 23 d. vidaus reikalų ministro raštatas laikinai einančiam Kauno gubernatoriaus pareigas, *LVIA*, f. 1567, ap. 1, b. 1992, l. 87.

---

reguliarūs. Nuo 1912 m. Šeduva skirdavo 14 rublių stipendiją vienam Šiaulių miesto mokykloje besimokančiam šeduviškiui. Deja, tai vienintelės reguliarai švietimui skirtos išlaidos. Šiek tiek lėšų buvo skiriama priešgaisrinėms priemonėms įsigyti. Šeduvoje nebuvo nuolatinės profesionalios ugniaugesių komandas, miestas tik mokėjo 40 rublių atlyginimą vienam tarnautojui. Be to, savivaldybės lėšomis remontuoti frankai ir nuomotos patalpos jiems laikyti. Visa tai sudarė 2–5% biudžeto išlaidų.

Miesto gerovei skiriamos lėšos apsiribojo labai mažomis sumomis. 1906 m. jai teko 9,6%, 1915 m. – 6,2% visų išlaidų. Už šiuos pinigus buvo paremontuojami tiltai, perkamas žibalas miesto žibintams bei samdomas jų prižiūrėtojas. Panaši padėtis pasitaikyavo ir kitur. 1909–1913 m. Telšiai miesto gerovei skyré tik po keliašdešimt rublių³⁸.

1915 m. atsirado išlaidų armijai. 500 rublių skirta mobilizuotų karių šeimų būstams apšildyti ir jų nuomai. Tai vienintelis biudžeto punktas, susijęs su prasidėjusių Pirmuoju pasauliniu karu.

Peržvelgus Šeduvos biudžetą, jos savivaldybės veiklos galimybės XX a. pradžioje atrodo labai ribotos. Biudžeto pajamos labai priklausė nuo valstybės subsidijų, o tai užprogramavo jų panaudojimą valstybiniams interesams. Dvi didžiausios išlaidų grupės – pačios savivaldybės ir policijos išlaikymas – 1906 m. sudarė 73,3%, 1912 m. – 79,9%, o 1915 m. – 72,8% visų išlaidų. Taigi iš esmės daugiau kaip $\frac{2}{3}$ biudžeto skirta valdymo ir administravimo sričiai. O svarbiausiems bendruomenės poreikiams – gyvenimo sąlygoms ir sanitarinei būklei gerinti, komunaliniams reikalams, švietimui – teko tik likučiai. Mano nuomone, caro valdžia į Šeduvos savivaldybę žiūréjo tik kaip į patogią ir save išsilaikančią valstybinių mokesčių rinkimo įstaigą. Todėl ir seniūno alga buvo mažesnė už kanceliarijos vadovo. Amžininkai puikiai suprato savivaldybės, turinčios tokį biudžetą, ribotumą ir gražiai pasišaipė: „Pigiai kainuoja Šeduvos savivaldybė, bet duoti daugiau už ją negalima“³⁹.

Vertinant Šeduvos savivaldybės reikšmę, reikėtų pažiūrėti plačiau. 1911 m. Šiaulių ispravnikas savivaldybės narius apibūdino kaip

---

³⁸ 1913 m. Telšių biudžeto sąmata, LVIA, f. 1567, ap. 1, b. 1894, l. 15–33.

³⁹ В. Б., Наша городская земля, Ковенских губернских ведомости, 1901 г., № 87.

paprastus, mažai išsilavinusius valstiečius, neturinčius politinių įsitikinimų, kurie gali būti naudingi tik vadovaujami patyrusių žmonių⁴⁰. Dėl politinių įsitikinimų jis ko gero klydo, bet kituose žodžiuose daug tiesos. Savivalda apémé labai mažą bendruomenės sluoksnį, bet tai buvo jos vadovaujanti dalis. Gal savivaldybės istorinė prasmė ir yra tai, kad ji davė pilietiškumo pamoką. Kiek ta pamoka buvo pasinaudota, pasakyti yra labai sunku. 1912 m., kai pradėta mokėti stambi subsidija policijai išlaikyti, savivaldybė turėjo gerą galimybę ženkliai padidinti biudžetą ir, skirdama daugiau lėšų, pagerinti miestelio būklę. Bet vietoj to įgaliotinių susirinkimas skubiai sumažino nekilnojamomo turto mokesčių. Pasirinkti ne visos bendruomenės, o turto savininkų, kurie ir posėdžiavo savivaldybėje, interesai. Ko gero, savivaldybėje vyraavo trivialus buitinis požiūris į jos paskirtį. Žinoma, apie tai spręsti iš šio vienintelio pavyzdžio negalima, bet analogiška padėtis pasitaikydavo ir kitose savivaldybėse, kai visuomeniniai poreikius užgoždavo asmeniniai tikslai.

**Šeduvos įgaliotinių susirinkimo narių,
išrinktų 1895 m. sąrašas***

Feliksas Barkovskis
Nikodemas Verblugevičius
Dominykas Švagždovičius
Stanislovas Švagždovičius
Mykolas Savickis
Juozapas Janovičius
Juozapas Vialbutas
Antanas Piatrovičius
Dominykas Alksnis
Rokas Kairevičius
Inokentijus Mironovičius

* Sudaryta pagal 1895 m. išrinktų įgaliotinių ir kandidatų sąrašą. *LVIA*, f. 1567, ap. 1, b. 349, l. 28.

⁴⁰ Šiaulių ispravniko raštas Kauno gubernatorui, *LVIA*, f. 1567, ap. 1, b. 1674, l. 88.

Šeduvoje įgaliotinių susirinkimo nariai, išrinkti 1909 metais*

Vardas, pavardė	Tautybė	Išsimokslinimas-	Socialinė padėtis	Karjera savivaldybėje
Juozapas Jonaitis	lietuvis	pradinis	Miestietis, vertėsi žemdirbyste, 37 dešimtinės** žemės, namas įkainotas 305 rublių	Priklausė įgaliotinių susirinkimui, išrinktam 1895 m., Šeduvoje seniūnas nuo 1909 m., seniūno pavaduotojas nuo 1914 m.
Petras Lukaševičius	lietuvis	pradinis	Miestietis, vertėsi žemdirbyste, 20 dešimtinės žemės, namas įkainotas 180 rublių	
Dominykas Švagždovičius	lietuvis	pradinis	Miestietis, vertėsi žemdirbyste, 59 dešimtinės žemės, namas įkainotas 435 rublių	Priklausė įgaliotinių susirinkimui, išrinktam 1895 m., 1896 m. išrinktas seniūnu
Juozapas Vialbutas	lietuvis	pradinis	Bajoras, vertėsi žemdirbyste, 77 dešimtinės žemės, namas įkainotas 680 rublių	Priklausė įgaliotinių susirinkimui, išrinktam 1895 m.
Antanas Štarickis	lietuvis	pradinis	Miestietis, vertėsi žemdirbyste, 25 dešimtinės žemės, namas įkainotas 180 rublių	Šeduvoje seniūno pavaduotojas 1904–1914 m.
Jonas Kušleika	lietuvis	pradinis	Miestietis, vertėsi žemdirbyste, 15 dešimtinės žemės, namas įkainotas 130 rublių	
Dominykas Alksnis	lietuvis	mokėsis namuose	Miestietis, vertėsi žemdirbyste, 22 dešimtinės žemės, namas įkainotas 200 rublių	Priklausė įgaliotinių susirinkimui, išrinktam 1895 m.
Inokentijus Mironas	lietuvis	mokėsis namuose	Miestietis, vertėsi žemdirbyste, 11 dešimtinės žemės, namas įkainotas 140 rublių	Priklausė įgaliotinių susirinkimui, išrinktam 1895 m.
Dominykas Andruškevičius	lietuvis	pradinis	Miestietis, vertėsi žemdirbyste, 15 dešimtinės žemės, namas įkainotas 130 rublių	

Julijonas Blūumas	vokietis	mokėsis namuose	Miestietis, vertėsi žem- dirbyste, 14 dešimtiniai žemės, namas įkainotas 160 rublių	
Mykolas Svaickis	lietuvis	pradinis	Miestietis, vertėsi žem- dirbyste, 32 dešimtinės žemės, namas įkainotas 250 rublių	Priklausė igaliotinių susirinkimui, išrinktam 1895 m., Šeduvos seniūnas 1899–1909 m.
Abelis Meras	žydas	mokėsis namuose	Miestietis, turėjo 2 medinius namus, kurie įkainoti 320 rublių	

* Sudaryta pagal 1909 m. Šeduvos igaliotinių sąrašą: LVIA, f. 1567, ap. 1, b. 1514, l. 51–57;
papildyta pagal 1895 m. išrinktų igaliotinių ir kandidatų sąrašą: LVIA, f. 1567, ap. 1,
b. 349, l. 28.

**1 dešimtinė = 1,09 hektaro.

Šeduvos igaliotinių susirinkimo nariai, išrinkti 1914 m. birželio 12 dieną*

Juozapas Jonaitis
 Antanas Štarickis
 Inokentijus Lukaševičius
 Inokentijus Rožinskis
 Antanas Galkevičius
 Steponas Bovblevičius
 Izidorius Grigutovičius
 Juozapas Borkovskis
 Antanas Tiškevičius
 Antanas Linkevič
 Dominykas Jung

* Sudaryta pagal 1914 m. birželio 12 d. išrinktų igaliotinių ir kandidatų sąrašą: LVIA,
f. 1567, ap. 1, b. 1993, l. 52.

Šeduvo savivaldybės biudžeto pajamos rubliais*

Metai	Prekyba ir amatai	Nekilnojamoji nuosavybė	Miesto nuosavybė	Valstybės iždo subsidija	Kita	Iš viso
1906	299,75	1023	64,5	390	-	1777,25
1915	191	1656,19	64	2011,25	125	4047,44

* Sudaryta pagal *LVIA*, f. 1567, ap. 1, b. 1293, l. 25–70; *LVIA*, f. 1567, ap. 1, b. 2125, l. 8–60.

Šeduvo savivaldybės biudžeto išlaidos rubliais*

Metai	1906	1915
Savivaldos išlaikymas	864,7	1112,3
Lėšos policijai	357	1800
Lėšos priešgaisrinėi apsaugai	85	94,41
Lėšos armijos išlaikymui	-	524
Lėšos švietinui	-	14
Gerbūvis	160	247,21
Skolos	-	200
Kita	199,76	5,51
Iš viso	1666,46	3997,44

* Sudaryta pagal *LVIA*, f. 1567, ap. 1, b. 1293, l. 25–70; *LVIA*, f. 1567, ap. 1, b. 2125, l. 8–60.